

Emnenr.

Fylke: Trøms

Tilleggsspørsmål nr.

Herad: Skjervøy

Emne: De kloke

Bygdelag.

Oppskr. av: Yngvar Eljelund

Gard:

(adresse): Tenassevn. 4 Bryn

G.nr.

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

Jeg vil ha sine navn kjent.

SVAR

O Skjervøy er der over hele herredet folk som
 "kan". Jeg snakket med mange av disse. Noen
 innrømmet at de lærte, men kunde ikke si
 mig hva de lærte for jeg var aldri enn dem,
 og de mistet kraften om de lærte bort til en
 andre enn sig. Du skulde gjerne ha fått det,
 var vanlig svar "for vi trur på dig". Men
 de fortalte om enkelte ting de hadde gjort,
 og andre fortalte også om helbredelser.
 Mange var redde for å bli tatt for kvaksalveri,
 men da jeg personlig innestod for at deres
 navn ikke ble offentliggjorte, snakket de ut.
 For et par tilfeller måtte jeg endog love ikke å
 skrive opp meddelerens navn.

Dit gjelder her som i hele distriktet ellers at
 folk ikke vilte at dette kom ut for en videre
 kreds. Man så helst at det ble i bygda, og
 fremmede vilde man helst ikke nevne det
 for. Fåtte flere ganger hørt at hadde man

ikke lysten mig eller min far, vilde man ikke 52
villet si noenting. - I et par tilfælde måtte
jeg få andre å gå god for mig.

Noen sa at de var redd lagene. I Krønangen
var der en kone som var plink med deyr.

Hun sa rent ut til mig at hun var redd
deyrlagen, for hun vilde ta hende for loak-
salveri. Men jeg fikk da en del ut av
hende da hun fikk hør hvem jeg var sønn av.

Andre svarte at de ikke vilde komme i
radio og bli hørt nær av, av folk som
ingenting hadde og ingenting forstod.
Det var for dyrt å spottes.

Jeg svarte herpå at det var ting som
måtte respekteres og ga bestemte løfter om
at fortellerens navn vilde bli hemmeligbevarte.

Den under enne 81 nevnte Phsel Golheim, ulög-
brukt var en alvorlig kristen, en meget dyptbrukt
og forstandig mann. Han er fisker og har et lite
gjødsbuck. Han ble meget brukt i nabolaget til
å ta bort verk, smi søulster, stoppe blod og sette
det ounde fast.

Det var en Guds ånds gave å få enne til å gjøre
slukt. Lærdommen fikk man av andre som kunde,
men derfor var det ikke sikkert at man kunde utrette
noe likvel. Man måtte ha tro.

Der var folk som fikk denne gave uten å få
lærdom av andre og vil Gud i sin nåde gi deg
denne gave kan du få den om du tror, sa han til
mig.

Han vilde bare prate med mig om dette på to manns
hånd.

Men sa han, der er ting som man ikke kan gjøre
noe med. Salen har så stor makt, at ~~vår~~ tro blir
for svak til å greie å jage ham bort.

Om å sette oundt på folk og dyr fortalte han et
for å kunne det måtte man først avsverge sig
dåpen og troen, avsverge sig falsen i Jesus og
forbunde sin fødselsdag.

Han sa at dyrene av naturen var uskyldige,
og derfor var det stor urett mot dem å sette
oundt på dem. Det ounde fikk man fra dem ved
å ^{si be} ^{gud} å ta det ounde bort i 3 navn, og at den skyldige
ikke måtte straffes for sin oundskap. Ellers
kunde det ounde vende tilbake til ham og ta hans
helbred ^{eller} liv.

Menneskene var ikke som dyr uskyldige,
men det var en stor synd å sette oundt på folk

og en gang vilde man få lide selv for dette. Man kunde også brotke ouden brefter til å smi det ouden ned.

Man måtte da påkalde Gævelen og i hans navn sende det ouden tilbake hvor det var kommet fra, så den skyldige fikk det over sig selv.

At Threl Golheim brodde dette er jeg fast overbevist om.

Som nevnt ble han benyttet meget i nabolaget og man fortalte mig ^{om} mange helbredelser han hadde gjort.

Bl.a. fortalte man om en 14 års pige som lekte i fjæra med noen andre barn.

Hun var borte i resten av et sjødrik og ble syk og krovnet opp.

Noen naboer rodde og hentet Threl som hun og så på piken.

Hun var så oppkrovnet at man måtte skjære klærne av henne. Huden var som brenst med gule flekker imellom. H. ~~laste~~ og hun raste i fiber og hadde sterke smerter.

H. ~~laste~~ over henne og neste dag var hun bra igjen.

H. Golheim sa rent ut til mig, at hadde han ikke visst hvem jeg var, vilde han ikke ha fortalt mig ett eneste ord. Men fordi han kjente min far godt og hadde hørt om mig, vilde han fortelle mig om ting han visste om. - Det var ikke han som kunde gjøre noe, men dens Guds kraft som var over ham. -

Jeg fikk alt meddele under utbykkelig forutsetning at hans navn ikke måtte offentlig gjøres, helst heller ikke steds

15831

Uot ubslit fra sjöen eller av jord la man jord på og læste : Er du kommet av vann så gå til vann, er du av jord så gå til jord i F. S. H. navn.

Hadde man en ring fra en död, kunde man med denne fordrive soulsku.

Man førte ringen rundt soulsken med solen og befalte den å gå tilbake, eller komme ut i 3 navn. Man sa : Her skal du komme ut + 3 navn ^{lef} ~~at~~ hu ~~svarte~~ er fra skjal Polheim.

^{Uloybukt} Hans elikkelsen ^{forballe} at han engang var på tur til ~~Kanmas~~. Rotsunde til dødlig Gaukst som hadde samlageutstyr, for å få dratt ut en verkende kann. På veien gikk han innom teltet til en gammel kært Pirda elikkil. Han beklaget sig over kannverket, og spurte om ikke el. visste å hjelpe ham.

Denne ba Hans å gape opp, og tok hårdt om händen og drist fingrene 3 ganger om denne med solen.

Verken forsvant. Hans ba da el. om å lære ham kunsten, hvortil el. svarte at det bare var å gjøre ^{han} som hadde gjort og be verken forsvinne i 3 navn. samtidig som han spjettet på vannen.

Tiden hadde Hans vært meget søkt av folk for kannverket. - Akkurat da jeg sat og snakket med ham kom der en ungdom innom og ba om hjelp. Mens jeg så på tok Hans om händen og drist vistnok hemmelig hårdt til, for jeg så gutten sljere ansikt av suersti. - Hans kuste på noe mesh i vann og spjettet i denne.

Gutten sa selv etterpå at verken var borte. Jeg visste ikke at H. var på med slikt og spurte

15831

ham ut. $\frac{1}{2}$

5. 6

Han fortalte da forannevnte, og fortalte videre at han støppet blod på samme måte som Pihall Golheim. - I alle tilfeller måtte man gjerne pasientens fulle navn fødselsdag.
"Men jeg har ikke den målt som brov min ha".
Han sku du ha prate me", sa han.
Det er Ole Ellikheien på yke Ullög. Han var disvane på Finnmark.

Jeg har nevnt ham et par andre steder. Han er regnet for en av de største runere. Det sies om ham at han driver bort alt outt både fra folk og dyr. Selv den værste danningplage med sinnsykt dom kurerer han.

Den forannevnte Ludvig Kaust, Rotsund hadde et stort etui med sammlagte ting. Han drog ut bender på både barn og voksne, og var meget søkt av folk i mange år. Han var kjøpmann i mange år, efter sin far i Rotsund. Men det gikk ut med ham, og han flyttet derfra. Om han enn lever ut jeg ikke. Han er i så fald en gammel mann.
Litt mere om Ole Ellikheien:

Han tok folk med sig til et sted ved sjøen. Det heter Bartsjahaime på blandet samisk-norsk.

Bartsja = landvind.

Noen ganger måtte folk gå bak en stor stein der sammen med ham, andre ganger måtte de ned i fjæren, og under tiden når det gjaldt sjölil man hadde fått noe av, vasse ut i sjøen.

15831

den nevnte samme Pista ellikheil var ogsaa en flirk man med sykdommer. Han var en av de 5 sauser som hadde vinterbeite i Troms og holdt sig om sommeren pa Uloy. Om vinteren var han pa fjellene i Nordreisa. Han brukket for et par ar siden ~~for~~ⁱ et varu i Reisedalen.

Det fortelles om ham at han foruten de vanlige kunster ogsaa masserte og kospet. Ved massasje brukte han sape og varu eller smeltet renfett. Han brukte ogsaa a legge varme sandomslag pa et verkende sted enten det var gikt, verk efter stot eller svalster. Han brukte ogsaa varme stoner innpakket i toyg, pa et verkende sted.

Der var en mann som hadde et bekennt oye - han hadde faat "kjold" i det som man sa. Han gik til ellikheil. Denne vasket hendene sine godt og vasket sa oyet med litt bowann og sa la han mennesket tett inn til oyet og andret lenge pa det, slik at varmen fjernes heilt i nakken. Derpa la han en ren klut vettet i bowann pa og baufft over. Utkompa dette la han et varmt sandomslag som pasienten maatte ligge med om natten. Vedh. som ikke vilde ha sitt navn nevnt, fortalte at neste morgen var oyet godt.

Noen av hans naboer mente at ellikheil hadde

15831

reddet hans øye. Det var helt rødt og betent
og var blitt omkring og ansiktet var opphovet.
Mannen hadde store smerter.

Både om Ole Mikkelson og Piita Mikkel
fortaltes det at bare de stoik over et verkende
sted ble smerter borte.

Joel Martin Johansen, Øksfjord fortalte at
man mot blodforgiftning skulde ta stål og
føi det over det syke sted og si: 3 navn.

Her er ikke plass til blodforgiftning eller
smerter, men til helbredelse er der stor fordelig
plass.

~~haft~~ 3 navn. Leses 3 ganger og tilslutt
3 ganger Effata og Faderwor.

Man kunde også helbrede anden sygdom på
samme måte ved å bytte om navnet på
sykdommen.

Å stoppe blod gjorde han på denne måte:

Man skulde lese Faderwor uten å juste hverken
ut eller inn, samtidig med at man holdt
på såret.

For verk og outt skulde man legge en slitt
lein på det syke sted og si: Jesuksen nimi
pohjässä, kasua sie miunko tämä on
kasunin jälkeen Christukseen pinnamien
ja kuolema. Gjentas 3 ganger. Leser man
dette 3x3 helbrudes selv både sykdommen.

lein

15831

For svester og syldom går man i fjera
 på halvfjerdan sjö og tar 3 steiner og legger på
 det syke blod og løser: ^{3 ganger over hver stein} Jesukrist minn
 påle; kyri kammän pålutka ja vian, ja
 pia vara, kylmä ja lämmin varausa
 pittä. "När man er ferdig kastu man
 steinene i sjöen. Kåstupa løser Faderen,
 Ved minskende måne var det bedst å helbrude
 sa Joll Martin.

Ved blodforgiftning skulde man utvænne
 å lese også legge på så varme omslag som
 man kälte

Hvis man fikk brev fra syke med bønn om
 hjælp måtte den syke oppgi fødselsår og dag
 og fullt navn og adresse. Man kaste så den
 frammevorte norske regle.

Joll Martin hadde ikke på amuletter
 eller ringe, unntatt gullt og sømmeringer.

Men jeg satt og snakket med ham forsøkte
 noen yngre mennesker å komme inn, dei blant
 en yngre kone som løste. Han juset dem ut,
 og ble rasende da kona ennå en gang prøvet
 å komme inn. Han drog til hende med
 staven og sa at hun ikke fikk løse noe hos
 ham ennå for hun hadde ikke det rette
 sinnelag. Kona nesten gråt for sårt

jeg så sto han hemmelig høedt.

Til mig sa han at de gamle megedruener vil bare opes med dette, men bli de dærlige er vi gamle gode i finne. Om den mege kone sa han at hun nokk med tiden vilde bli bra, men hun hadde først mege hun måtte øjennemgæ.

Joel Marten var ogsaa fremsegart og forutsæ død og ulykker.

Han sa at han i mange tilfælder drøinte om slike ting, og andre ting han drøinte var billeden på hva som vilde skje.

Kris han drøinte at noen flyttet, var det uethommendes dødsvarsel. Bygget noen nytt hus var det det samme.

Drøinte man at man var ombord i skip og ikke gikk i land var det dødsvarsel.

Joel drøinte at han ^{konas} 2 naboer var ombord i et skip. Han kom sig under stort strøvlæud, ^{konas} men naboene ble ombord. Lige efter ble de alle syke. Joel var inne i døden og de andre 3 døde.

Phæl Solheim, Uløybukt ^{saatman} tok kort meggelus ved å ta 3 fliser som ~~han~~ han bar ned i fjæra og tok drive ut på sjøen, idet man befalte meggelusa i 3 navn å følge med fra huset når man gikk i fjæra.

15831

I Olsjøfjord og på Meliland fortalte flere Ubloke at hvis man fikk trollskap: først skulde man bruke eime og rife med denne. - Var du folk man ikke var sikre på, skulde man spytte efter dem og hve glør efter dem.

Om Melikal Kilsen, Meliland som bodde på Sanden fortelles at han tok bort verk, stoppet blod og ellers künde litt av hvert, men han hadde ikke lyst å drine med slidd. Ifod det derimot alvorlig på, hjalp han. - Handote for ca 30 år siden.

Han var i stungstiden selvies av stung og var en meget kjæst storfisken og sharpseiler og hadde aldri vanskelig om å få folk for han var en godlig stiltfarende mann selv om han var meget driftig.

Ukerom dette hadde han ord på sig at han ikke kunde künde seile for han stoppet over og sjø så han ingen skade led.

Han og mange andre med ham, holdt sig til Markus 4, 37-41. Jeg fikk høre av min onkel Hans Henriksen at Melikal la votten for ansiktet når det ble alt for galt med været og sa: Iour skommen og det vide var var Jesus kydig, så forbyr jeg dig å gjøre mig noen skade i F.S.H. navn. Dette bruktes når sjøene holdt på å bryte over.

Hvis båten under seilas holdt på å slyere ut og kvæve frammet man 3 ganger i bunden - det var høvedsmannen (stypmannen)

15831

som gjorde det og brukte omtrent samme
ord som foran.

S. 12

Da Klaus fortalte mig dette, så hans kone
og sa, at derfor var det altså at du
kanyet i båten dengang i kon fra
barmedap på Gjerøy og holdt på å hulla
seile på Reisa.

De sa ikke for meget gammelkarene!
Lilka Nilsen som var min fars morbror,
hadde et efter forholdene bra gårdbruk
opptil 5-6 kopper og 15-20 sauer over vinteren.
Som foran nevnt var der mange andre som
kunne dette med sjøen. I Lankensund
var der en som under et forrykende
uvar gikk ned i fjæren og sjøen å legge sig
så folk kom iland. Man sa at hadde ikke
han vært, hadde mange da satt til.

Man brukte også å "bryte bære" ved å
kaste noe mot den når den var like inn
på båten og man holdt på å få breking
over sig. Kan liten fjøl eller en fisk var
nokk til at bæren brøt for den midde båten.

Gulbrand Olsen, Lyngmarken bokreisa som
er født og oppvokst i Illøy bruket fortalte
at hans far og Jakob Jakobsen Klaunes
begge tok makten fra sjøen når den ble

15831

for grov.

Nu alle de gamle jeg har snakket med fikke jeg fortalt at der faantes nesten ikke en h at hvor der ikke var en mann med som kunde litt, så han kunde hjelpe i på kommende tilfeller.

død 1915

Eller fars onkel Per Nilsen, Meland var kj est som en meget sterk r ner. Utensom det vaulige ga han sig også i hast med   sette fast danningen. Men han også i likhet med Ellik Nilsen, som han var n bo av var ikke lott   få ut. Han hjälp bare når der ikke var andre som kunde. - Han var også en deifig efter forholdene holden mann som utensom gården med besetning efterlot sig en del penger.

Også han hadde lott for   få folk.

Hfr. om Peder Nilsen under eventyr og s ger.

På Tusl y var der en båt ute i oppr nt hav, og der hvalnet og 2 menn holdt på   sette til. Da gikk en ~~g r~~ mann kaldt Samuel Johan ned til sjøen og leste, men hva han sa forstod ingen. Sj en ble stille og man fikk berget de to menn som lå på hvalnet.

Samuel Johan sa da til folkene der at det var berdt de satte h tten h gt, for nu kommer han. Det ble et forferdelig var så sj en brøt over der hvor h tten vauligvis stod. Flere ble kastet og k st av vart

15831

Om Joel Maarten Johansen, Østfold (nevnt s. 8)

514

han meddelte.

Han er 76 år og har deelt et lite gårdsbruk ved siden av fiske.

Han er meget pratssom og har et meget god hukommelse. Alt han kom over laste han. Alle skylddelingsforetningene i Østfold kunde han (også fra gammel tid.) og kunde redegjøre for de forskjellige slekter der og bosetningen der.

Han var meget benyttet som risser og ble hentet til mange. Lellers helbredet kom på avstand bare han fikk nok av navn og adresse, samt fødselsår og dag.

Han hadde et stort forråd av historier, men jeg fikk ikke nokert noen av dem, da lokalbåten kom og han skulde reise med den.

Han sa at var der dødsfall i venter i nabolaget fikk han en byghende følelse. Likeså følte han når noen var på vei til ham for å få hjelp. - Var der noen som hadde skadet sig stygt og de var på tur til ham, eller han ble budrent sa han at han holdt på å bli "blemt til mark", så tungt var det for ham.

15831

Jøel Ellartun Johansen var en alvorlig kristen. Han fortalte at han hadde hørt det han kunde av forskjellige personer i Tidesens løy.

Han fortalte at han i sin ungdom hadde hørt noen "stygge" historier av en mann som kaldtes fattig Thomas Johansen, Frakvidet. Han skulde ha vært en berømt og færdig røver.

Jøel Ellartun sa at han for å løse å gjøre ordet hadde vært i fjæra pæi et ensomt sted hvor Thomas hadde maant frem fortapte døde fra sjøen. - eller han ble hvitt dunn om da han ble en kristen, ved å be Gud om hjælp.

I Olesfjord var der en skinnopphjører kaldt Maritza Klaus eller sin mor Sag-Maren fra Nordreisa. I Maritza skilt har der vært mange brollumer, og Klaus saas ikke å være fri for å kunne litt. Det saas om ham at han kunde legge igjen sine eiendeler hvor som helst. Når han kom igjen fant han alltid tingene igjen. Det fortaltes at forsøkte noen å ta hans saker, ble de stående fast til Klaus kom og løste dem. Han kunde få byren å komme tilbake med skjaldet gods, og gjorde ellers de vanteige

15831

«små tinsler» stoppet blod, toke hammerk
og verk o. s. v.

Om du var noe idlet skal jeg la være usagt.
Jeg reiste en gang til Tromsø og var i selskap
med Hans. Vi skulde opp i byen og få oss
hør. Hans satte kufferten igjen på kaien,
mens jeg halte og slet på min bruge sådan.
Hans sa til mig at jeg bare kunde la
kufferten stå igjen, og komme og hente den
på kaien om morgenen, for du var ingre
som vilde røre den. Jeg lo og sa at jeg
væget ikke å la kufferten stå for her var for
mye byvepakt. — Vi fikk oss hør, og om
morgenen da vi hadde spist, sa Hans at vi
skulde han hente kufferten. — Hvis du finner
den da, sa jeg.

Da vi kom på kaien stod kufferten der hvor
han hadde satt den.

Jeg var litt forundret over at den fikk stå i
fred og sa dette til Hans. Han sa tilte litt
og sa at han aldri var plaget med at noen
tok hans ting.

Kfr. under samme emne for Kvanaugen.